ASIGURAREA INDEPENDENȚEI JUDECĂTORULUI PRIN PRISMA PRINCIPIULUI PROPORȚIONALITĂȚII ÎN MATERIA TRAGERII LA RĂSPUNDERE DISCIPLINARĂ A JUDECĂTORULUI

ENSURING JUDGE`S INDEPENDENCE THROUGH THE PRINCIPLE OF PROPORTIONALITY IN THE FIELD OF DISCIPLINARY LIABILITY OF THE JUDGE

BALABAN Sergiu,
doctorand, USM

CZU: 347.962.3:343.162

Summary

The judiciary is one of the three powers in any democratic state. Its role is to ensure the very existence of the rule of law and to ensure the proper application of the law in an impartial, fair and efficient manner. In the current public space there are many discussions related to the extent of judges' independence and their responsibility. For some, independence can only be effectively ensured if the judge is exempt from liability, and for others the purpose of the judge's independence is to ensure that a correct decision is made, free from political or economic pressure. In the view of others, the judge cannot make an exception to the fundamental principle that no one can be exonerated from liability, because no one is above the law. But at the same time, the responsibility of the judge must be met in accordance with the criteria of the principle of proportionality in order to ensure the proper functioning of the entire judicial system.

Keywords: *independence, judge, disciplinary liability, principle of proportionality*

Statul de drept, ca atare, a devenit de neconceput fără justiţie, lipsa justiţiei veritabile însemnă arbitrariu şi nedreptate. Dacă viaţa socială trebuie să se desfăşoare potrivit Constituţiei şi legilor, în mod firesc trebuie să existe o funcţie (o putere, o autoritate) care să le cunoască şi să le poată interpreta şi alica concret atunci când sunt încălcate. Această funcţie a fost şi este încredinţată unei autorităţi distincte - autoritatea judecătorească învestită cu puteri statale care-i dau eficienţă şi care trebuie să fie independentă şi imparţială. [1, p.147]

Totodată, înaintarea demersurilor către puterea judecătorească denotă rolul crescând al puterii judecătoreşti, în special al instanţelor judiciare implicate în săvârşirea actului de justiţie, în edificarea, în consecinţă, a statului de drept, a asigurării respectării demnităţii umane, a drepturilor şi libertăţilor persoanei ca valori supreme garantate de stat. [2, p. 328]

Cu privire la independenţa autorităţii judecătoreşti, consider cu siguranţă, că este cea mai importantă caracteristică a sistemului judecătoresc. Mai mult, independenţa autorităţii judecătoreşti este o valoare de bază a statului de drept. Ea reprezintă o consecinţă a principiului separaţiei puterilor în stat şi se referă atât la

independenţa structurală a sistemului de justiţie (independenţa instituţională), cât şi la independenţa individuală a judecătorilor. În acelaşi timp, este evident că dacă judecătorii nu ar fi independenţi, activitatea de înfăptuire a justiţiei ar fi afectată.

În aceste circumstanţe, ne punem ca scop de a determina gradul proporţionalităţii dintre răspunderea judecătorului ca element al statutului său juridic şi garanţiile asigurării independenţei lui în cadrul înfăptuirii actului de justiţie. Întru realizarea scopului determinat trasăm următoarele obiective:

1. Argumentarea principiului independenţei
2. Inviolabilitatea judecătorului
3. Răspunderea judecătorului
4. Motivarea aplicării principiului proporţionalităţii la stabilirea răspunderii disciplinare

Independenţa judecătorului

În context, susţin că independenţa judecătorului trebuie să fie garantată în exercitarea activităţii judiciare, în mod special cu privire la recrutarea, numirea în funcţie, promovarea, inamovibilitatea, formarea, imunitatea judiciară, răspunderea disciplinară şi remunerarea.

Independenţa judecătorilor presupune un nivel profesional de responsabilitate şi moral înalt al judecătorului. Ea nu este şi nici nu trebuie să fie privilegiu personal, ci o garanţie pentru toţi. Iar în acest sens, independenţa şi imparţialitatea judecătorului necesită a fi asigurată de către stat atât de iure, cât şi de facto. [3, p. 528]

Totuşi, independenţa nu poate fi privită ca un privilegiu al judecătorului, ci ca o datorie a fiecărei persoane care ocupă aceasta funcţie. De aceea, principiul independenţei judecătorului poate fi înţeles doar în legătură cu principiul responsabilităţii/răspunderii judecătorului, pentru calitatea activităţii sale. [4, p. 529]

Astfel, responsabilitatea însoţeşte permanent activitatea judecătorului în exercitarea justiţiei, în timp ce răspunderea este doar o excepţie. [5, p. 37]

Indiscutabil, independenţa judecătorului nu reprezintă un scop în sine şi nici un avantaj personal, ci urmăreşte să-i asigure judecătorului posibilitatea de a-şi exercita rolul de protector al drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor (§ 6 din Raportul Comisiei de la Veneţia privind independenţa sistemului judiciar Partea I: Independenţa judecătorilor). Într-un stat guvernat de preeminenţa dreptului, principiul independenţei autorităţii judecătoreşti este însoţit de mai multe garanţii vitale pentru independenţa judiciară instituţională şi individuală şi fără de care ar fi imposibilă funcţionarea efectivă şi imparţială a instanţelor. [6]

Statul este cel care asigură judecătorilor un statut deosebit, unde inamovibilitatea şi independenţa sunt centrale. Însă, în acelaşi timp, statul pretinde sistemului de justiţie să dea dovadă de responsabilitate. În context, susţin că fără de această responsabilitate independenţa judecătorilor ar fi doar o protecţie a arbitrariului şi abuzurilor.

Prin urmare, responsabilitatea judiciară reprezintă o caracteristică a sistemului de justiţie care se manifestă prin şedinţe de judecată publice, soluţionarea cu celeritate a cauzelor, motivarea hotărârilor judecătoreşti şi publicarea acestora, respectarea jurisprudenţei, asigurarea pregătirii profesionale, precum şi evitarea încălcării deontologiei. Totodată, acolo unde încetează responsabilitatea, trebuie să înceapă răspunderea.

Astfel, într-un stat de drept, care trebuie să asigure preeminenţa dreptului, pentru a exclude arbitrariul şi alte acţiuni abuzive, posibilitatea angajării răspunderii judecătorilor trebuie să fie inerentă desfăşurării activităţii acestora.

Iată de ce, conferindu-se anumite prerogative speciale judecătorilor, în Constituţie s-au prevăzut şi anumite limite în ceea ce priveşte posibilitatea tragerii la răspundere a acestora. Astfel, aceste limite ale răspunderii judecătorilor sunt fundamentale pentru asigurarea principiului independenţei acestora în luarea deciziilor.

Răspunderea disciplinară a judecătorului este una personală şi directă, derivând din obligaţia judecătorului faţă de funcţia şi rolul său în sistemul judiciar, dar şi din conduita pe care trebuie să o dovedească faţă de justiţiabili şi stat. O particularitate distinctă a răspunderii disciplinare a judecătorilor constă în faptul că abaterile disciplinare care atrag sancţionarea disciplinară sunt expres prevăzute de lege, fiind în strânsă legătură cu activitatea judiciară, precum şi cu conduita de care acesta trebuie să dea dovadă în exerciţiul funcţiei ori în societate, atitudine impusă tocmai de statutul său de magistrat. [7, p. 251] .

Inviolabilitatea judecătorului

Constituţia, la art.116 alin. (1) nu prevede expres „inviolabilitatea/imunitatea judecătorului", statuând că judecătorii instanţelor judecătoreşti sunt independenţi, independenţi, imparţiali şi inamovibili, potrivit legii. Noţiunea de inviolabilitate/imunitate judecătorească face parte din conceptul de independentă judecătorească. Legislatorul constituant, statuând că „judecătorii instanţelor judecătoreşti sunt independenţi, imparţiali şi inamovibili, potrivit legii", a consacrat independenţa judecătorului pentru a asigura excluderea oricărei influenţe din partea altor autorităţi. Această garanţie nu poate fi însă interpretată ca fiind de natură să determine lipsa responsabilităţii judecătorului. Legea fundamentală, potrivit articolului 116 alin. (1), nu conferă numai prerogative, ce stau la baza conceptului de „independenţă", ci stabileşte şi anumite limite, care se circumscriu sintagmei „potrivit legii".

Totodată, deoarece într-o societate democratică judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunităţi absolute, se reliefează problema condiţiilor şi modalităţilor de angajare a răspunderii judecătorului. [8, pct. 63].

Alin. (6) al articolului 116 din Constituţie stabileşte că sancţionarea judecătorilor se face în conformitate cu legea. Astfel, pentru a se realiza normele constituţionale, legislatorul în articolul 21 din Legea cu privire la statutul judecătorului a stabilit răspunderea disciplinară a judecătorului.

Răspunderea judecătorului

În materia răspunderii judecătorilor, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. Prin legea specială judecătorii pot fi traşi la răspundere, fiind reglementate formele de răspundere. Prin această lege sa creat un sistem efectiv şi transparent de tragere la răspundere disciplinară a judecătorilor – fiind definite clar acţiunile sau inacţiunile ce constituie abateri disciplinare, precum şi reglementarea proporţionalităţii sancţiunilor disciplinare. [9]

Aceeaşi poziţie este prevăzută de Carta Europeană a statului judecătorului la pct. 5.1, care stabileşte că „gravitatea sancţiunilor aplicabile este precizată prin statut şi aplicarea acestora este supusă principiului proporţionalităţii."

Aplicarea principiului proporţionalităţii

Articolul 2 din Legea nr.178 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor stabileşte principiile pe care se bazează răspunderea disciplinară privind judecătorii, în special: a) legalităţii; b) respectării independenţei justiţiei; c) echităţii procedurii; d) **proporţionalităţii dintre abaterea disciplinară comisă şi sancţiune.**

În consecinţă, spectrul larg de sancţiuni disciplinare ar permite respectarea principiului proporţionalităţii la aplicarea sancţiunilor faţă de judecători pentru abaterile disciplinare comise, după cum o cer standardele internaţionale în materie. Astfel, trebuie să existe un echilibru între independenţa judecătorului şi măsurile instituite pentru al trage la răspundere.

Prin urmare, existenţa echilibrului între măsurile aplicate judecătorului privind sancţionarea şi independenţa faţă de acesta, contribuie la realizarea unui raport de proporţionalitate, de natură să asigure buna funcţionare a întregului sistem judecătoresc.

Cu cât mai mult reglementările legale privind tragerea la răspundere a judecătorului reuşesc să materializeze cerinţele principiului proporţionalităţii, cu atât mai mult există garanţia evitării unor forme de concentrare a puterilor statului în independenţa judecătorului. Astfel, măsurile privind tragerea la răspundere a judecătorului trebuie să fie justificate pentru a nu aduce atingere principiului proporţionalităţii.

În context, reiterez constatările Comisiei de la Veneţia, care explică faptul, că oricât de importantă ar fi libertatea judecătorilor în exerciţiul funcţiei lor judiciare, ea nu exclude tragerea la răspundere a acestora, fiind obligatorie asigurarea unui echilibru intre imunitatea lor, ca mijloc de protecţie împotriva presiunilor nepotrivite si a abuzului din partea altor puteri ale statului sau din partea persoanelor şi ideea că, un judecător nu este deasupra legii. La fel de important, Comisia de la Veneţia arată cât se poate de clar faptul că atunci, când conduita greşita a judecătorului este aptă sa submineze încrederea publică in sistemul

judiciar, este in interesul public să se instituie proceduri disciplinare împotriva acelui judecător. [10]

Răspunderea disciplinară a judecătorului este una personală şi directă, derivând din obligaţia magistratului faţă de funcţia şi rolul său în sistemul judiciar, dar şi din conduita pe care trebuie să o dovedească faţă de justiţiabili şi stat.

O particularitate distinctă a răspunderii disciplinare a judecătorilor constă în faptul că abaterile disciplinare care atrag sancţionarea disciplinară sunt expres prevăzute de lege, fiind în strânsă legătură cu activitatea judiciară, în sens larg, dar privesc şi conduita de care acesta trebuie să dea dovadă în exerciţiul funcţiei şi în societate, atitudine impusă tocmai de statutul său de magistrat. [11]

Potrivit prevederilor internaţionale şi naţionale în domeniu, există mai multe forme de răspundere a judecătorilor: penală, disciplinară, administrativă, deontologică, materială. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor stabileşte la articolul 6 alin. (1) următoarele sancţiuni: a) avertismentul; b) mustrarea; c) reducerea salariului; d) eliberarea din funcţia de judecător. Mai mult, în alin. (2) se precizează că „pentru judecătorii care îndeplinesc funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei de judecată, în afară de sancţiunile indicate la alin. (1), poate fi aplicată şi sancţiunea disciplinară de eliberare din funcţia respectivă".

Astfel, având în vedere statutul special al judecătorilor, statut conferit de Legea fundamentală, dar şi de reglementările internaţionale, orice reglementare privind răspunderea acestora trebuie să respecte principiul proporţionalităţii, urmărindu-se păstrarea unui echilibru între răspundere şi independenţă.

Deci, sancţionarea (răspunderea) judecătorului pentru comiterea de abateri trebuie să fie adecvată şi inevitabilă. În acelaşi timp, sancţiunea trebuie să urmărească şi un scop preventiv: pentru alţi judecători trebuie să devină evident că pentru comiterea unor abateri, în mod obligatoriu intervine răspunderea. Desigur că mecanismul atragerii la răspundere a judecătorilor trebuie să fie foarte echilibrat, iar garanţiile şi imunităţile acordate judecătorilor – foarte bine gândite. Chiar şi o nesemnificativă înclinare în oricare dintre părţi este periculoasă: o sporire minoră a garanţiilor şi imunităţilor poate duce la extinderea semnificativă a lipsei de răspundere pentru abaterile comise sau încălcarea normelor de etică judecătorească, iar o reducere minoră a garanţiilor şi imunităţii judecătorilor este în măsură să distrugă complet sau să slăbească considerabil independenţa judecătorilor.

Prin urmare, sancţiunile disciplinare se aplică proporţional gravităţii abaterii disciplinare comise de judecător şi de circumstanţele personale ale acestuia. Gravitatea abaterii disciplinare este determinată de natura faptei comise şi de consecinţele produse. Consecinţele produse sunt evaluate având în vedere atât efectele asupra persoanelor implicate în procesul judiciar în cadrul căruia s-a comis fapta, cât şi efectele asupra imaginii şi prestigiului justiţiei.

În acest sens, trebuie să fie puse pe un taler al balanţei necesitatea tragerii la răspundere a magistraţilor (atunci când este cazul), iar pe celălalt taler al balanţei modalitatea şi limitele în care aceştia pot fi traşi la răspundere, astfel încât să nu fie

afectată independenţa personală şi funcţională a magistraţilor. Altfel spus, reglementările mijloc (necesare pentru atingerea scopului tragerii la răspundere, trebuie să fie într-un echilibru rezonabil, încât respectarea independenţei magistraţilor să fie efectivă şi concretă, iar nu iluzorie şi abstractă.

Totodată, având în vedere statutul distinct al judecătorului într-un stat de drept, este necesar de subliniat că, Legea privind răspunderea disciplinară a judecătorilor trebuie să conţină un articol separat, care să prevadă detaliat criteriile privind aplicarea principiului proporţionalităţii în contextul tragerii la răspundere disciplinară a judecătorului, pentru a asigura un mecanism eficient şi ireproşabil.

Prin urmare, este necesar să se prevadă că, orice măsură privind tragerea la răspundere a judecătorului este proporţională dacă: este potrivită pentru atingerea scopului urmărit în temeiul împuternicirii atribuite prin lege; b) este necesară pentru atingerea scopului; şi c) este rezonabilă. Totodată, măsura întreprinsă faţă de judecători este una rezonabilă dacă ingerinţa produsă prin ea nu este disproporţională în raport cu scopul urmărit.

Concluzie

În consecinţă, având în vedere cele invocate supra, concluzionez că tragerea la răspunderea disciplinară a judecătorului trebuie abordată în conformitate cu principiul proporţionalităţii. Toate evaluările impactului ar trebui să conţină o astfel de analiză.

Prin urmare, respectarea principiului proporţionalităţii înseamnă să se asigure faptul că abordarea aleasă şi intensitatea acţiunii sunt necesare pentru atingerea obiectivelor sale şi, totodată, pentru a garanta independenţa judecătorului.

Referinţe bibliografice:

1. Muraru I., Tănăsescu E.S.. Drept constituţional şi instituţii politice, Vol. I, Ediţia 15, Editura C. H. Beck
2. Arseni Al.. Tratat de drept constituţional şi instituţii politice. Tratat – Ed. a 3-a, actualizată şi restructurată, Vol. 1, CEP USEM - Chişinău, 2021
3. Cîrnaţ T. Drept constituţional şi instituţii politice, Partea I, Univ.de Stat din Rep. Moldova, Dep. „Drept public”. Chişinău, 2020
4. Cîrnaţ T. Drept constituţional şi instituţii politice, Partea I, Univ.de Stat din Rep. Moldova, Dep. „Drept public”. Chişinău, 2020
5. Ghernaja G. Responsabilitatea şi răspunderea judecătorului în exercitarea justiţiei. Autoreferatul tezei de doctor, Chişinău, 2011
6. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 38, 7 decembrie 2021, § 55. [citat 22.12.2021]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_38_2021_96a_2021_rou.pdf
7. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. Editura C.H. Beck, Bucureşti: 2011

8. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 12 , 28 martie 2017. [citat 22.12.2021]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h1228032017roa60da.pdf
9. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 238-246 din 15.08.2014
10. Avizul nr.880/2017 al Comisiei Europene pentru Democraţie prin Drept (Comisia de la Veneţia). Opinia Amicus Curiae pentru Curtea Constituţională privind răspunderea penală a judecătorilor, 13.03.2017, Strasbourg. [citat 22.12.2021]. Disponibil: http://new.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/Amicus_Curiae_raspunderea_judectorilor_2017_CDL-AD2017002-e_rom_002.pdf
11. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. Editura C.H. Beck, Bucureşti: 2011.